

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

*Збірник присвячений
75-й річниці
Рівненського державного гуманітарного університету*

Наукові записки РДГУ

Випуск 26

Рівне – 2015

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан, кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Соммер Ханна - доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор. (м. Жешув)

Степанков Валерій, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Троян Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Фісанов Володимир, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Шугаєва Людмила, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 26. – Рівне : О. Зень, 2015. – 305 с.

ISBN 978-617-601-146-0

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

***Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.***

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 4 від 28 листопада 2015 р.*

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 31,
історико-соціологічний факультет РДГУ.

ISBN 978-617-601-146-0

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015

А 16 грудня німці повністю, зібравши в кулак 29 дивізій, почали наступ в Арденнах, яке очолював фельдмаршал фон Рунштедт.

Минуло кілька днів, і найсильніші снігопади скували дії танкових частин обох сторін: німці не могли розвинути успіх, союзники – перекинути резерви і перегрупувати сили. Потребуючи всього лише в добі сприятливої погоди, Паттон наказує капітанові третьої армії США Джеймсу О'Нілу помолитися Богу, щоб той розігнав хмари. І незабаром після початку молитви снігопад припинився. Паттон прямо на місці молитви нагородив О'Ніла Бронзовою зіркою і почав маневр [2, с. 267].

Повернув свої війська, він для початку витягнув з оточення в Бастонії 101-у повітряно-десантну дивізію США. Потім так само стрімко рушив у бік Саарського басейну. Незабаром було захоплення Тріра, настільки блискавичний, що, вже перебуваючи у звільненому місті, Паттон отримав телеграму з штабу союзних військ з приписом «Трір обійти, що не втягуються у вуличні бої». «Я що, повинен тепер повернути його німцям назад?» – Зле кинув генерал і продовжив наступ в напрямку австрійського Лінца. 22 березня 1945 третя армія вийшла на Рейн. Звільнивши основну частину західної Богемії, 6 травня війська Паттона зайняли Пльзень. Генерал планував кидок на допомогу повсталій Празі, але раптово отримав команду зупинитися. Війна закінчувалася, а з нею закінчився і час бойових генералів. Настав час політиків [5, с. 158].

В останні місяці війни Джордж Паттон не раз шокував товаришів по службі, пресу і вище військове командування своїми висловлюваннями. Наприклад, чого коштували одні тільки заяви Паттона, що після війни світом будуть правити Англія і Америка. І що росіяни ніякі не союзники, і він готовий рушити своїх солдатів проти Червоної Армії, тому що «краще вже тут і зараз, пізніше все одно доведеться». І що якщо цього не зробити, то Третя світова війна вдарить через кілька років, і почнеться вона швидше за все в Південно-Східній Азії.

Після цього Ейзенхауер чесно сказав своєму другові Джорджи, що «дозволить йому довоювати лише в тому випадку, якщо Паттон заради всього святого заткне свою пельку» [3, с. 44].

Після капітуляції Німеччини Паттон виконував обов'язки військового губернатора Баварії. І ставив на відповідальні адміністративні посади колишніх генералів і офіцерів вермахту, цілком довіряючи їм управління на звільнених німецьких землях. Більше того, на прес-конференції 22 вересня 1945 він дозволив собі публічно і, як завжди, дуже різко висловитися з приводу нерозумної політики американського керівництва щодо Німеччини. Ця крапля переповнила чашу терпіння: у перших числах жовтня генерал Паттон був знятий з усіх посад і отримав наказ прибути в США. Але долі було завгодно, щоб генерал залишився в тій землі, на якій воював. Залишився разом зі своїми солдатами [1, с. 281].

9 грудня 1945, за день до свого повернення в Америку, Паттон разом з начальником свого штабу генералом Хобардом Геєм відправились полювати на фазанів. «Каділак», в якому їхали генерали, на повній швидкості зіткнувся з армійською вантажівкою. При зіткненні Паттон, що сидів на задньому сидінні, кинуло вперед, і він ударився головою об одну з металевих деталей кузова, що призвело до перелому хребта. Важко травмованого генерала доставили у військовий госпіталь в Гейдельберзі, де він, паралізований, помер 21 грудня на руках у дружини.

За розпорядженням тодішнього військового міністерства США загиблих за кордоном військовослужбовців слід було ховати на місці, а не вивозити на батьківщину. Так що могила генерала знаходиться там, де їй і належить бути – на американському меморіальному кладовищі в Люксембурзі, серед могил солдатів і офіцерів третьої армії, загиблих при звільненні бельгійського міста Бастонь взимку 1944 – 1945 року [3, с. 62].

Отже Генерал Паттон – жорстокий, принциповий але справедливий командир. Часто не слухаючись командування, виявляв власну ініціативу і вів солдат в бій і його самостійність завжди оскаржувалась, але ніхто нічого не міг зробити, тому що результат вчинків Паттона був завжди один – перемога. Союзники його «терпіли», а противники поважали і боялись як вогню. Один із найяскравіших командирів історії США. Пам'ятники в його честь встановлені не тільки в США, а і в Франції, Бельгії, Чехословаччині.

Джерела та література

1. Гордиенко А. Н. Энциклопедия военного искусства. Командиры второй мировой войны. В 2 частях. Ч. 1./А. Н. Гордиенко — М.: Образ, 1997. — 544 с.
2. Дж.Паттон. Война, какой я ее знал / Пер. с англ. А. З. Колина. — М.: АСТ; Астрель, 2002. — 352 с.
3. Залесский К.А. Кто был кто во второй мировой войне. Союзники СССР/Залесский К.А. – М.:ВЗОИ, 2004. – 704 с.
4. Залого С. Джордж С. Паттон / С. Залого. – М.: АСТ; 2010. – 64 с.
5. Лубечков Ю. 100 великих полководцев Второй мировой войны/ Лубечков Ю. – М.: Вече; 2005. – 480 с.
6. Физолов А. – Странный генерал Паттон [электронный ресурс] –режим доступа: http://www.krotov.info/libr_min/21_f/fil/osofov_and3.htm

УДК 325.3(410)

Л. Валух

БРИТАНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ КОЛА ТА ПРОБЛЕМИ АНГЛО-ФРАНЦУЗЬКИХ КОЛОНІАЛЬНИХ ПРОТИРІЧ У СХІДНІЙ АФРИЦІ (80-ТІ РОКИ ХІХ СТ.)

Здійснено комплексний аналіз позиції уряду, депутатів парламенту та громадськості Англії з приводу колоніальних протиріч із Францією на африканському континенті. Охарактеризовано трансформацію англійської суспільної думки та її вплив на зовнішньополітичний курс уряду Британської імперії.

Ключові слова: Велика Британія, Франція, Судан, колоніальна експансія.

The article deals with the complex analysis of the position of government, members of parliament and the public of England about the colonial contradictions with France on the African continent. The transformation of British public opinion and its influence on foreign policy of the government of the British Empire are characterized.

Key words: Great Britain, France, Sudan, colonial contradictions.

У 80-х рр. ХІХ ст. європейські держави розпочали поділ Східної Африки. У своєму прагненні захопити стратегічно важливі території в у цьому регіоні Велика Британія настановилася на подібні устремління Франції. За цих умов, непорозуміння з Францією привернули пильну увагу англійських політичних діячів. Від позиції уряду Великої Британії стосовно французької колоніальної політики значною мірою залежала стабільність у взаєминах між європейськими країнами. Внаслідок цього актуальним є вивчення позиції уряду, депутатів парламенту та громадськості Англії та їх впливу на урядові рішення з приводу колоніальної експансії Африки.

Метою статті є дослідження позиції представників британських політичних кіл щодо колоніальних суперечностей із Францією у Східній Африці.

Як свідчить історіографічний аналіз, окремі фрагменти даної проблеми розглядалися в працях російських істориків Субботіна В.А., Смирнова С.Р., Гелли Т.Н. Серед сучасних вітчизняних науковців слід відмітити праці Трояна С. С., Питльованої Л. Ю. Однак аналіз сучасної монографічної літератури та періодичних видань свідчить про необхідність проведення більш глибоких досліджень даної теми.

Завоювання Франції в басейні оз. Чад були складовою частиною планів імперіалістичної експансії, які передбачали створення єдиного ланцюга французьких володінь по лінії Сенегал – Східний Судан – Сомалі. В кінці XIX ст. Англія і Франція вступили в боротьбу за розподіл Східного Судану і областей, які знаходилися поблизу нього. Ця територія мала особливо важливе стратегічне значення, оскільки була розташована на підступах до Єгипту – головного джерела англо-французьких суперечностей в Африці.

Спрямовуючи свої війська до Східного Судану, уряд Третньої Республіки розраховував примусити Велику Британію надати компенсацію французам за те, що ті були позбавлені після 1882 р. можливості господарювати в Єгипті так само повновладно, як і англіїці. З цього приводу один із активних поборників колоніальної експансії Ф. Делонкль говорив у палаті депутатів: “Ми ніколи не забували, що з того дня, коли Англія виявила бажання залишитися в Єгипті, нашим обов’язком стало проникнути безпосередньо в центр Африки, поєднуючи активну протидію з постійними протестами проти англійської окупації Верхнього і Нижнього Єгипту” [8, с. 34]. Отож, Франція готувала вторгнення своїх військ до Східного Судану. Її розрахунки будувалися на тому, що присутність французьких військ на цій території може змусити Британську імперію піти на істотні поступки у ряді колоніальних питань, зокрема в єгипетському. Військові експедиції, які відправлялися з Екваторіальної Африки на Верхній Ніл, були, таким чином, у руках уряду Третньої Республіки засобом своєрідного дипломатичного шантажу.

На початку 80-х рр. тут спалахнуло повстання на чолі з Мухаммедом Ахмедом, який проголосив себе Махді. Для його придушення і встановлення британського контролю замість єгипетського до Судану на початку 1884 р. був направлений генерал Чарльз Джордж Гордон [3, с. 42].

Проте політика британського емісара, спрямована на евакуацію єгипетських військ і створення “самостійного” (передбачалося – залежного від Англії) суданського уряду, виявилася безуспішною. У 1886 р., після декількох поразок, отриманих у боях із махдистами, англійські війська були змушені покинути Східний Судан і відступити до Єгипту [7, с. 17-41].

Впродовж 10 років після перемоги махдистів Англія не організовувала наступу на Судан. Але коли стало зрозуміло, що європейські держави закріпилися на територіях навкруги Судану, англіїці перейшли до активного поневолення цієї держави. Головнокомандуючий єгипетською армією англійський генерал Кітченер очолив військову операцію проти Судану. Десятитисячна чудово озброєна англійська армія приступила в 1896 р. до захоплення області Донголу. В квітні 1898 р. махдисти зазнали поразки поблизу Метемми. У вересні 1898 р. було завойоване головне місто махдистів Омдурман. У січні 1899 р. над Східним Суданом був офіційно встановлений англо-єгипетський кондомініум. Єгипетський хедив за рекомендацією Англії призначав генерал-губернатора для управління цією державою. Таким чином була ліквідована незалежність Судану [3, с. 47].

Отож, Британській імперії все ж таки вдалося завоювати Східний Судан, але, як зазначалося вище, цьому передували трагічні події, пов’язані із загибеллю генерала Ч. Гордона. Ліберальний кабінет У. Гладстона вже на початку розвитку суданських подій зайняв обережну позицію. Це пояснювалося не стільки негативним відношенням лібералів до прямих воєнних операцій, скільки бажанням уникнути нових міжнародних ускладнень. Окупація Англією Єгипту в 1882 р. не пройшла для неї безслідно. Як відзначав Е. Кроммер, “ворожість Франції ніколи не була такою активною”, а “інші країни Європи, за винятком Італії, були охоплені не надто дружніми почуттями щодо Англії” [7, с.70]. Нові військові акції Британії в Судані призвели б до загострення відносин із Францією, Росією, Німеччиною і потребували великих військових резервів, яких не було.

Громадська думка Англії розділилася у питанні про передбачуваний курс уряду в Судані. Прихильники експансіоністських дій виказували бажання об’єднати Судан із Єгиптом, хоча й визнавали доцільність визначення кордонів і встановлення над ним непрямого контролю Великої Британії. Радикально ж налаштовані діячі розглядали махдистський рух як продовження повстання Арабі-паши і висловлювалися проти британської інтервенції до Судану.

За активну політику в Судані висловлювалася королева Вікторія: “Ми повинні вжити жорстких заходів і не слід нам чекати, коли буде пізно. Ми повинні продемонструвати силу і показати рішучість”, – писала вона на початку 1884 р. У. Гладстону [11, р. 285].

3 січня 1884 р. на засіданні кабінету міністрів було ухвалено рішення про евакуацію з Судану єгипетських військ, а 17 січня – про відправку генерала Гордона зі спеціальною місією до Хартума [7, с. 80]. Спочатку передбачалося, що місія носитиме мирний характер, про це свідчили інструкції, передані Гордону 18 січня, в яких, зокрема, говорилося, що діяльність генерала обмежувалася підготовкою “звітів про ситуацію в країні та про ті заходи, які були б необхідні для забезпечення безпеки єгипетських гарнізонів, що знаходилися в країні, та для порятунку європейського населення в Хартумі” [6, с. 81]. Про мирні цілі місії Гордона свідчив і запис у щоденнику Гладстона від 22 січня: “Місія Гордона – місія звіту” [10, р. 135]. Ініціаторами організації цієї поїздки були чотири ліберальні міністри – Хартінгтон, Гренвіл, Нортбрук і Ділк. Напередодні свого від’їзду до Судану, 18 січня, генерал Гордон мав з ними бесіду. Згодом (1888 р.) лорд Гренвіл писав Гладстону: “Ми згодні, що більшість членів кабінету морально не несе відповідальності за відправку Гордона” [7, с. 74].

У перші місяці 1884 р. різких розбіжностей при обговоренні питання організації військової експедиції британських військ до Судану серед членів уряду не простежувалося. Спочатку з тих або інших причин більшість їх виступала проти організації військової експедиції до Судану. Так, Дж. Чемберлен згадував, що У. Харкоут висловлювався проти надання військової допомоги гарнізону в Хартумі та навіть загрожував відставкою, якщо таке рішення буде ухвалено [9, р. 83].

Суданський курс ліберального уряду виявився предметом обговорення під час парламентських дебатів у лютому 1884 р. В Палаті лордів з його критикою виступив маркіз Р. Солсбері. Російський дипломат Монергейм писав, що опозиція “з готовністю уявного патріотизму повела і сконцентрувала свої атаки в галузі зовнішньої політики. Опозиція зробила уряд відповідальним за все, що там (Судані і Єгипті – Л. В.) робилося і не робилося, за все, що радилося і не радилося, і за те, що уряд прислухався і не прислухався до цих порад” [1, арк. 21 зв.]. На його думку, критика консерваторів була суперечливою та упередженою. Весь виступ маркіза Солсбері зводився до тези про те, що кабінет У. Гладстона не мав твердого, послідовного плану в вирішенні суданського питання. Вся його діяльність, на думку оратора, була спрямована на те, щоб перешкодити своєму ж представнику в Судані “виказувати будь-яку думку” і “брати на себе будь-яку відповідальність за дії”, які могли бути зроблені. Він закликав уряд удатися до рішучих заходів для вирішення суданського питання і спрямувати британські війська для наведення ладу в країні та підтримки дружнього Англії місцевого населення [14, Col. 568].

Урядовий курс у Палаті лордів захищав лорд Гренвіл. У своєму виступі він підкреслював, що відносно Судану були дві альтернативи: або дозволити єгипетському уряду діяти самостійно, або Англія повинна була узяти на себе управління Суданом. Він підходив до оцінки подій з імперських позицій. Так, Гренвіл проводив думку, що “Судан не представляв інтересу ні для Англії, ні для Індії”. Тільки з погляду гуманності англіїці могли втрутитися в суданські справи, але це не означало, що Англія повинна була розплачуватися відправкою британських військ і солдатів [13, Col. 590-591].

Виступи консерваторів у нижній палаті парламенту були співзвучні з положеннями, висунутими їх колегами по партії в Палаті лордів. Показово, що з критикою політики свого уряду виступив і ліберал У. Форстер. Він закликав членів кабінету вжити рішучих заходів і розглядав різні варіанти англійського втручання в суданські справи від імені єгипетського уряду [15, Col. 698].

Весною 1884 р. становище уряду з суданського питання ускладнилося, Гренвіл писав у березні прем’єру: “Новини з Єгипту незадовільні... Наші парламентські позиції будуть ускладнені...” [7, с. 83]. На початку квітня Моренгейм повідомляв у Росію: “Майже безнадійна ситуація в Хартумі ... загрожує англійському кабінету новою парламентською бурєю, яка могла б піддати його існування серйозному випробуванню” [2, арк. 87].

Вже до цього часу серед членів кабінету стосовно суданських подій намітилися два підходи. Прихильники першого притримувалися думки, що в ситуації, яка склалася, генерал Гордон міг бути оточений повсталими арабами і тому необхідно було відправити військову експедицію для надання йому допомоги. Виразником цієї точки зору був маркіз Хартінгтон. Під час травневих дебатів у парламенті з суданського питання він зайняв цілком недвозначну позицію, переконуючи в необхідності організації військової допомоги генералу Чарльзу Гордону [7, с. 86]. Його підтримував лорд Селборн, лорд-канцлер, який дав зрозуміти членам кабінету, що піде у відставку, якщо експедиція не буде відправлена восени.

Інша ж частина ліберальних міністрів вважала, що в реалізації своєї місії Гордон відійшов від вручених йому первинних інструкцій уряду і проводив у Судані вже власний політичний курс, а це знімало з кабінету міністрів зобов'язання по наданню йому допомоги. Другого напрямку твердо дотримувалися лорд Гренвіл та сам прем'єр. У березні 1884 р. глава Форін Офіс писав серу Е. Берінгу, що "... враховуючи небезпеку клімату Судану в цю пору року, так само, як і надзвичайний ризик з військової точки зору, уряд не вважає за доцільне відправку британських експедиційних військ у Бербері ..." [4, с. 75]. Під час травневих дебатів Гладстон заявляв, що відправка британських військ до Судану мала б на увазі його завоювання. "Це означало б завойовницьку війну проти народу, який б'ється за те, щоб бути вільним", – заявляв він [16, Col. 70].

На позиції членів уряду чинили тиск військові та імперіалістично налаштовані кола англійського суспільства. Британський емісар в Єгипті Е. Берінг на початку квітня постійно, в своїх посланнях до членів англійського уряду, наполягав на необхідності надання військової допомоги генералу Гордону, хоча і підкреслював, що останній ухвалив рішення діяти самостійно залежно від обставин [7, с. 108]. Місія Гордона могла бути виконана тільки при підтримці останнього військовими силами Британії. Проте серед військових не було єдності думок із питання про маршрут так бажаної для них військової експедиції.

Нерішучі дії ліберального керівництва викликали критику з боку не лише консерваторів, але і представників самої ліберальної партії: як її радикального крила на чолі з Дж. Чемберленом, Ч. Ділком, Дж. Тревел'яном, так і більшістю вігів. 15 липня лорд С. Хартінгтон надіслав членам кабінету меморандум, в якому висловлював свої погляди на військову ситуацію в Судані. Він знову обгрунтовував необхідність негайної відправки британських експедиційних сил для надання допомоги генералу Гордону [12, р. 14]. А 16 липня 1884 р. Гладстон записав у своєму щоденнику, що на користь експедиції з членів кабінету схилилися: Хартінгтон, Селборн, Дорсон, Карлінгфорд, Нортбрук і "навіть трохи Гренвіл". Історик М. Саундерс вважав, що до кінця липня дев'ять міністрів дійшли висновку про необхідність військової експедиції та лише троє, у тому числі й сам Гладстон, вагалися [12, р. 16].

Нерішучі позиції уряду в суданському питанні мали важкі для нього наслідки. Надісланий восени 1884 р. до Судану контингент британських військ під командуванням генерала Уолслі не полегшив його становища. Падіння 1885 р. Хартума і смерть генерала Гордона призвели до втрати авторитету ліберального кабінету У. Гладстона. Після отримання звістки про падіння Хартума Гладстон зауважив: "Обставини сумні та важкі. Це один з останніх моментів, який може покласти край уряду" [10, р. 139].

У парламенті в лютому 1885 р. пройшли бурхливі дебати, які піддали нещадній критиці політику ліберального кабінету в Судані. Консервативна опозиція звинувачувала уряд у непослідовності політичного курсу, нездатного надати своєчасну військову допомогу генералу Гордону. Консерваторами була внесена резолюція про недовір'я уряду. Показово, що деякі відомі представники ліберальної партії, такі, як Дж. Гошен і В. Форстер, а також низка інших членів вігського крила були налаштовані критично стосовно власного уряду і підтримали внесення лордом Харкоутом вотуму недовір'я ліберальному уряду [17, Col. 179].

Проте вже в квітні 1885 р. ліберальне міністерство прийняло рішення про евакуацію британських військ із Судану. Проти виведення британських військ відкрито висловлювався, наприклад, маркіз Хартінгтон. Але з іншого боку, на підтримку намірів уряду виступали представники радикальної течії. Ще на початку 1885 р. Ф. Гарісон, Дж. Морлі, У. Лоусон, Л. Коуртні намагалися організувати галасливу кампанію проти британського втручання до Судану, а в березні С. Хартінгтон відзначав, що "серед радикально налаштованих членів кабінету і молодших членів уряду було поширено бажання вивести війська з Судану в будь-якому випадку" [5, с. 120].

Підсумком невдалої суданської політики ліберального уряду було ухвалення 21 квітня 1885 р. англійським парламентом резолюції про невиділення кредитів для ведення наступальних операцій у Судані. Як відзначав російський історик З.Р. Смирнов: "Це було офіційним визнанням поразки англійського імперіалізму в цій частині Африки" [7, с. 72].

Отже, з приводу англо-французького колоніального протистояння на Сході Африки велося чимало складних політичних дискусій, як безпосередньо у середовищі правлячих кіл, так у парламенті. Слід констатувати, що інтереси Англії та Франції у цьому регіоні співпадали і полягали у закріпленні власних позицій панування над Єгиптом, оскільки саме із Судану регулювався вихід практично на всю його територію.

Обережна позиція англійського уряду стосовно рішучих військових дій на території Судану призвела до збільшення активності у даному регіоні Франції та поглибила її непорозуміння з Англією.

Бурхливі дебати щодо питання завоювання Судану пройшли в парламенті. Основні тези виступів зводилися до того, що кабінет Гладстона не реалізував твердого, послідовного плану у вирішенні суданського питання і в результаті послабив позиції Великої Британії у її колоніальній політиці. Пасивні дії ліберального уряду викликали критику зі сторони не лише парламентарів-консерваторів, але і представників самої ліберальної партії.

Таким чином, можна констатувати, що саме нерішучість уряду при вирішенні питання завоювання Судану призвела до важких для нього наслідків у майбутньому. Падіння Хартума і смерть генерала Ч. Гордона остаточно підірвали авторитет ліберального кабінету У. Гладстона. Активні ж дії опозиції та громадськості, в кінцевому варіанті, примусили уряд здійснити активні експансіоністські заходи на Сході Африки, що призвело до того, що в січні 1899 р. над Східним Суданом був офіційно встановлений англо-єгипетський кондомініум.

Джерела та література

1. Архив внешней политики Российской империи. – Ф. 133. – Оп. 470. – Д. 60 (Л. 1 – 187).
2. Архив внешней политики Российской империи. – Ф. 133. – Оп. 470. – Д. 60 (Л. 1 – 187).
3. Александров Г. Капитализм и колониальная политика / Г. Александров. – М.-Л.: Московский рабочий, б.г., 1962. – 152 с.
4. Гелла Т.Н. К вопросу о влиянии империалистических идей на английских либералов в конце XIX века / Т. Н. Гелла // Новая и новейшая история. Пробл. обществ. мысли: Межвуз. сб. науч. трудов. – Вып. 13. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1991. – С. 68-84.
5. Колмаков С. А. Идеология и политика либеральной партии Великобритании в первой половине 80-х годов XIX века / С. А. Колмаков. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 162 с.
6. Пименова Э. Политические вожди современной Англии и Ирландии / Э. Пименова. – СПб.: Типо-лит. «Герольд», 1904. – 288 с.
7. Смирнов С.Р. История Судана (1821-1956) / С.Р. Смирнов. – М.: Наука, 1968. – 295 с.
8. Субботин В.А. Колониальная политика Франции в Западной Африке (1880-1900) / В.А. Субботин – М.: Изд. восточной л-ры, 1959. – 102 с.
9. Chamberlain J. A Political Memoir. 1880-1892. / J. Chamberlain. – L.: Macmillan, 1953. – 302 p.
10. Matthew H. The Gladstone Diaries. Introduction. / H. Matthew. – London: Smith, Elder and Co., 1961. Vol. 10. – 380 p.
11. Queen Victoria in Her Letters and Journals / A Selection by C. Hibbert. – New York: Viking Penguin Inc., 1985. – 374 Pp.
12. Saunders M. Britain, the Australian Colonies and the Sudan Campaigns of 1884-1885. / M. Saunders. – Australia: Univ. of New England, 1985. – 266 p.

13. Speech made by lord Granville // Great Britain. Parliament. Hansard's Parliamentary Debates. – London.: Ser. 3 th. (1868-1891). – Vol. 272. – Col. 590-591.
14. Speech made by Lord Salisbury // Great Britain. Parliament. Hansard's Parliamentary Debates. – London.: Ser. 3 th. (1868-1891). – Vol. 272. – Col. 568.
15. Speech made by W. Foster // Great Britain. Parliament. Hansard's Parliamentary Debates. – London.: Ser. 3 th. (1868-1891). – Vol. 272. – Col. 698.
16. Speech made by W. Gladstone // Great Britain. Parliament. Hansard's Parliamentary Debates. – London.: Ser. 3 th. (1868-1891). – Vol. 284. – Col. 70.
17. Speech made by W. Harcourt // Great Britain. Parliament. Hansard's Parliamentary Debates. – London.: Ser. 3 th. (1868-1891). – Vol. 293. – Col. 179.

УДК 94 (430)

С. Косяк

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛЬНОГО РУХУ (КІНЕЦЬ 80-Х РОКІВ ХІХ СТ.)

У статті розглядаються особливості розвитку німецького колоніально-товариського руху кінця 80-х рр. ХІХ ст. Проаналізовано процес його організаційного оформлення, розкрито роль Німецького колоніального товариства в сприянні переходу Німеччини до активної колоніальної політики.

Ключові слова: колоніальна політика, колоніальне товариство, колоніально-товариський рух, протекціонізм.

The article deals with the peculiarities of German Colonial Society movement of the late 80's. of XIX century. Author analyzed the process of its organizational design and the role of the German Colonial Society in facilitating the transition to active German colonial policy.

Key words: colonial policy, colonial society, colonial-society movement, protectionism.

Колоніальна політика Німеччини у своєму розвитку пройшла шлях від протекціонізму кінця 70-х рр. до встановлення системи колоніального панування 90-х рр. ХІХ ст. Важливе місце у реалізації експансіоністських прагнень Німецької імперії належить колоніальним товариствам і союзам, діяльність яких активізується особливо з переходом Німеччини до політики активних колоніальних загарбань.

У різні періоди історії – представники різних напрямів і шкіл – звертались до вивчення діяльності окремих німецьких колоніальних об'єднань. Йдеться про праці німецьких дослідників К. Клауса [13], Л. Вакербека [14]; російських істориків – В. Возняка [6], О. Пуховської [10], вітчизняних науковців – К. Петряєва [19], С.Трояна [12]. Водночас у зазначених працях колоніальні товариства і союзи та їх діяльність згадуються здебільшого опосередковано, зокрема в контексті економічних або політичних процесів. Одним із перших у вітчизняній історіографії цю проблему доволі рельєфно окреслив історик-германіст С. Троян.

Метою пропонованого дослідження є аналіз колоніально-товариського руху кінця 80-х рр. ХІХ ст., завершення його організаційного оформлення та визначення ролі Німецького колоніального товариства у переході Німеччини до активної колоніальної політики.

Розглядаючи німецький колоніальний рух через призму діяльності колоніальних товариств і союзів, виокремлюємо такі етапи його становлення:

- перший – зародження руху на підтримку заокеанської експансії (1840-і – сер. 70-х рр. ХІХ ст.);
- другий – підготовка підґрунтя переходу до активних колоніальних загарбань (кін. 70-х – поч.80-х рр. ХІХ ст.);
- третій – організаційне оформлення колоніального руху, завершення процесу консолідації прихильників активної колоніальної політики (80-ті рр. ХІХ ст.);
- четвертий – об'єднання німецького колоніально-товариського руху та перехід до рішучих колоніальних загарбань (90-ті рр. ХІХ ст.).

У межах дослідження зупинимось детальніше лише на третьому етапі становлення німецького колоніального руху та його характеристикі. Оскільки саме в цей період прихильники активної колоніальної політики змогли об'єднатись і спрямувати свої зусилля на реалізацію власних амбіційних проєктів.

Організаційне оформлення колоніального руху в Німеччині закладено діяльністю Німецького колоніального союзу (1882 р.), який став організаційним та ідеологічним центром цілеспрямованого впливу на суспільну свідомість [4, с. 296] та Товариства німецької колонізації (1883 р.), що проголосило своїм завданням необхідність реалізації «найрішучішим і найрадикальнішим способом ретельно зваженого проєкту колонізації» [2, с. 85-86]. Завершує цей процес Німецьке колоніальне товариство (1887 р.).

Ідея створення Німецького колоніального товариства на базі злиття всіх колоніальних союзів і організацій, як кінцевої мети колоніального руху, була сформульована ще 1885 р. під час переговорів К. Петерса, Р. Яннаша і Ф. Ратцеля. Проте без підтримки представників великого промислового і банківського капіталу, без компромісу і порозуміння між представниками провідних колоніальних організацій ця ідея була приречена на невдачу. Лише у травні 1887 р. усі зазначені вище обставини склалися позитивно, і представники двох основних колоніальних організацій розпочнуть перемовини про злиття [15, с. 50-51]. Результатом переговорів стало створення у грудні 1887 р. Німецького колоніального товариства внаслідок об'єднання Німецького колоніального союзу та Товариства німецької колонізації. Першим президентом нового товариства став князь Г. Гогенлоє-Лангенбург, в подальшому його змінив К. Петерс. До президії товариства увійшли граф Ф. Бер-Банделін, депутат рейхстагу Ф. Гаммахер, віце-адмірал Г. Лівоніус, урядовий радник К. Сімон. Правління складалося з 25 осіб. Німецьке колоніальне товариство було створене винятково в інтересах представників великого капіталу і земельної аристократії. Свідченням цього є перший склад правління, до якого увійшли представники промислового і банківського капіталу Г.А.Бюк, Г. Мартіус, Г. Ріттер, Л.Колін і К. Хейдт; представники дворянської еліти Ф. Франкенберг-Тілловіц, К. Фугер-Бабенхаузен, Хацфельд-Траценберг і Ф. Геерман-Цуйдвік. До складу правління входили також депутати рейхстагу К. Беннігсен, А. Вьорман, Л.Діффенс, Г. Зігле, Л. Кун, І. Мікель, державні діячі вищого рангу – Д. Грім, Ю. Йоллі, К. Фріденталь, а також вчені О. Керстен, А.Кірхгофф, К. Крюгер, К. Кон і Е. Хассе.

Чисельність Колоніального товариства на час заснування становила 14 838 осіб, 1892 р. – зросла до 18 250 [15, с. 50-51], 1900 р. товариство нараховувало 36 тисяч членів [1, с. 29], а до Першої світової його чисельність зросла вже до 45 тисяч [7, с. 7].

Значно відрізнялася від попередніх організацій структура Колоніального товариства та його соціальний склад. Станом на 1893р. частка представників промислового і банківського капіталу складала 40,5%, чисельність вищих державних службовців – 13,1% від загальної кількості членів товариства. Як і раніше, важлива роль відводилась інтелігенції, чисельність якої була 18 541 [8, с. 305]. Проте питома вага представників дрібнобуржуазних прошарків була набагато меншою, ніж у раніше створених колоніальних організаціях і становила 14,3% від загальної кількості членів [8,с.305].

З М І С Т

РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Ю.Візітвіч ФРАНЦУЗИ В УКРАЇНІ: ФРАГМЕНТИ ІСТОРІЇ	3
Н.Озерянский ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНА СРЕДНЕГО ПОДНЕСТРОВЬЯ И ВЕРХНЕГО ПРУТА В XII-XV СТ. И ВЛИЯНИЕ ВНУТРЕННИХ ФАКТОРОВ	6
І.Синяк РІЗНОВИДИ ЗАСВІДЧУВАЛЬНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В ДІЛОВОДСТВІ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО НИЗОВОГО В ПЕРІОД НОВОЇ СІЧІ	8
Р.Шеретюк ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ ПОЛІТИКИ САМОДЕРЖАВНО-СИНОДАЛЬНИХ СТРУКТУР В ПЕРШІ РОКИ ПІСЛЯ «ВОЗЗ'ЄДНАННЯ» ГРЕКО-УНІАТИВ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ І БІЛОРУСІ З РОСІЙСЬКОЮ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ 1839 Р.	12
І.Рудянин УЧАСТЬ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА У РОБОТІ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» 1868-1914 РР.	15
П.Леснича ВИНИКНЕННЯ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ТОВАРИСТВ У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	17
С. Мартинчук ОСНОВНІ ПРОМИСЛОВІ ЗАКЛАДИ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	20
В. Мишков СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ВІДРОДЖЕННЯ ЕСХАТОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО СТАРООБРЯДНИЦТВА В ХХ-ХХІ СТОЛІТТІ	22
Т. Герасимов ЗАГОСТРЕННЯ ОПАЛЮВАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В МІСТАХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ В 1914 – 1917 РР.	24
Н.Щавлинский ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БЕЛОРУССКОГО ОБЩЕСТВА «ГАЙ» В ОДЕССЕ В 1917-1918 ГГ.	26
М.Марек OBRONA LWOVA, A CZYN LISTOPADOWY – STOSUNKI POLSKO-UKRAIŃSKIE W CZASIE WALK LISTOPADOWYCH 1918R	28
О.Вітюк СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МОГИЛІВСЬКОГО ПОВІТУ В ДОБУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914 – ЛЮТИЙ 1917 РР.)	30
Р.Давидюк ВОЛОДИМИР ОСКІЛКО ЯК ВИРАЗНИК НАСТРОЇВ УЕНЕРІВСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ НА ВОЛИНІ	33
Л.Стафеева УКРАЇНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕСЛІДУВАНЬ В РОКИ РЕПРЕСІЙ 20-30-Х РР. ХХ СТ.	36
О.Мазурок ЗЛОЧИНИ УЧАСНИКІВ РАДЯНСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО РУХУ ПРОТИ ЖІНОК ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	38
І.Музика РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПОЛЬЩІ В УРСР, ЯК ПЕРЕДДЕНЬ ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА»	40
Б.Паска ІДЕЇ УКРАЇНОЦЕНТРИЗМУ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ В ПУБЛІЦИСТИЦІ ВАЛЕНТИНА МОРОЗА КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	44
О.Ворон РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	47
В.Докаш ПОЛІКОНФЕСІЙНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА (НА ПРИКЛАДІ БУКОВИНИ)	50
Ю.Літнік ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЮВАННЯ ПОМІСНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	53
С.Жилиук РЕЛІГІЄЗНАВЧІ ЕКСПЕРТИЗИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНО-ЦЕРКОВНОЇ СИТУАЦІЇ В СИСТЕМІ МІФОЛОГЕМ	56

<i>О.Пальчевська</i> ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-СМИСЛОЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТИЯН-БАПТИСТІВ	60
<i>О.Заворотній</i> БЕРЕСТЕЦЬКА СІЧА	63

РОЗДІ 2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

<i>О.Озимчук</i> «ВЕЛИКЕ ШЕВОШЕ» 1355 РОКУ ЧОРНОГО ПРИНЦА: ГАСКОНСЬКИЙ АСПЕКТ	78
<i>А.Блануца</i> МІСЦЕВІ УРЯДНИКИ У СУДОВИХ ЗЕМЕЛЬНИХ СПРАВАХ У ВЕЛИКОМУ КНЯЗІВСТВІ ЛИТОВСЬКОМУ У ПЕРІОД ДІЇ ПЕРШОГО ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ	81
<i>В. Константинов</i> ВЛИЯНИЕ КАЗАЦКО-ТАТАРСКИХ НАБЕГОВ НА СОСТОЯНИЕ МОЛДАВСКОГО КНЯЖЕСТВА ВО ВРЕМЕНА ПРАВЛЕНИЯ ШТЕФАНА ТОМШЫ II	82
<i>О.Левак</i> ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФРАНЦУЗЬКОГО АБСОЛЮТИЗМУ ПЕРІОДУ УРЯДУВАННЯ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА КАРДИНАЛА МАЗАРІНІ (40-50 РР. XVII СТ.)	86
<i>В.Ціватий</i> ВІДЕНСЬКИЙ КОНГРЕС (1814-1815 рр.): ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ТА ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНІ ЗДОБУТКИ ДОБИ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ (ПОГЛЯД ІЗ ХХІ СТОЛІТТЯ)	89
<i>В.Кравчук</i> О.Х. БЕНКЕНДОРФ НА ЧОЛІ ТРЕТЬОГО ВІДДІЛЕННЯ ВЛАСНОЇ ЙОГО ІМПЕРАТОРСЬКОЇ ВЕЛИЧНОСТІ КАНЦЕЛЯРІЇ	92
<i>Д.Шрестха</i> ГЕНЕРАЛ ДЖОРДЖ ПАТТОН – ВИЗВОЛИТЕЛЬ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	94
<i>Л.Валюх</i> БРИТАНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ КОЛА ТА ПРОБЛЕМИ АНГЛО-ФРАНЦУЗЬКИХ КОЛОНІАЛЬНИХ ПРОТИРІЧ У СХІДНІЙ АФРИЦІ (80 – ТІ РОКИ XIX СТ.)	97
<i>С.Косяк</i> ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛЬНОГО РУХУ (КІНЕЦЬ 80-х РОКІВ XIX СТ.)	100
<i>Н.Плюта</i> ПОЗИЦІЯ ПРАВЛЯЧИХ КІЛ І ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В КОНТЕКСТІ ФРАНКО-АНГЛІЙСЬКИХ КОЛОНІАЛЬНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ	102
<i>М.Стадницька</i> ОСОБЛИВОСТІ ФЕМІНІЗМУ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РУХУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ У XIX СТОЛІТТІ	106
<i>В.Табунов</i> ПОЗИЦІЯ ЕПИСКОПАТА БЕЛОРУССКИХ ЗЕМЕЛЬ О РЕФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ЕПАРХИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ В ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ НАЧАЛА XX СТОЛЕТИЯ	107
<i>В.Черній, А.Черній</i> «СЛОВ'ЯНСЬКІ» БАЛКАНИ: ТЕРИТОРІАЛЬНІ КОЛІЗІЇ	110
<i>Г.Савчук</i> КОНЦЕПТ «ГУМАННОЇ ДЕМОКРАТІЇ» ТОМАША МАСАРИКА	112
<i>Р.Ляшенко</i> ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В США: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН	114
<i>В.Вавуліч</i> РОСІЙСЬКО-СЕРБСЬКІ ВОЄННІ ВІДНОСИНИ НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914-1915 РОКІВ)	116
<i>М.Глібіщук</i> ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО АПАРАТУ НА БІЛОМУ ПІВДНІ У 1918 Р.	118
<i>С.Боголейша</i> БЕЛОРУССКИЙ ВОПРОС В СРЕДНЕЙ ЛИТВЕ 1920-1922 гг.	121
<i>А.Кукса</i> СОЗДАНИЕ ПЕРВОГО ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА И ПРОБЛЕМЫ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В БЕЛАРУСИ В 1920-1925 ГГ.	123
<i>О.Тук</i> ДІЯЛЬНІСТЬ КУ-КЛУКС-КЛАНУ 1920-Х РР.: КОЛІР ШКІРИ ЛЮДИНИ ЯК КАТАЛІЗАТОР ЗЛОЧИННОЇ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ	126

Ю.Тимошенко ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕРВОНОГО СПОРТИВНОГО ІНТЕРНАЦІОНАЛУ В ЄВРОПІ	127
І.Гураль УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ЕТНОКОНФЕСІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА ХОЛМЩИНИ І ПІДЛЯШШІ	130
Т.Кузьма СПАЛЕННЯ КНИГ В НАЦИСТСЬКИЙ НІМЕЧЧИНІ ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ НІМЦІВ	133
Г.Невинна ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ КРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ У 1930-Х РОКАХ	136
Ю.Терешко ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА РОСІЙСЬКО-РАДЯНСЬКОГО КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ (30-40-ВІ РР. ХХ СТ.) ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУЧАСНУ ПОЛІТИКУ ПУТІНСЬКОЇ РОСІЇ. ЧАСТИНА 1	138
П.Савчук 1941: ПОЧАТОК НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ (РЕТРОСПЕКЦІЯ ВІЙНИ)	141
Ю.Карповець ГОЛОД, ХВОРОБИ І СМЕРТНІСТЬ ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ В РОКИ БЛОКАДИ ЛЕНІНГРАДУ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБИГАННЯ ВТРАТ	143
Р.Постоловський ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 50-Х – 60-Х РОКІВ ХХ СТ.: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ	147
І.Філіпчук О. ШИК: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ»	150
Р.Сіромський ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ РСР У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ КАНАДИ (1960–1970-ті роки)	153
А.Малярчук ПРОБЛЕМИ РОЗКОЛУ ВСЕСОЮЗНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ У 60 РОКАХ ХХ СТ.	156
А.Слесаренко «ВИШУКАНО НЕОТЕСАНИЙ ЗВУК»*: З ІСТОРИЇ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ МУЗИКИ 70-80-Х РОКІВ ХХ СТ. В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ	159
В.Максимчук ПОНТИФІКАТ ІВАНА ПАВЛА ІІ: ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ТА ВИЗНАЧАЛЬНІ РИСИ	161
Д.Довгаль ГЕНОЦИД У РУАНДІ: ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕНОГО ЗЛОДІЙСТВА	162
Т.Опанасюк ФЕНОМЕН ОБ'ЄДНАНОЇ ОПОЗИЦІЇ У РОСІЇ В 1990-ТІ РОКИ	164
В.Дуляницький ГЕОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В СВІТІ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ	167
А.Грубінко АТЛАНТИЗМ ЯК ПРИНЦИП І ФАКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ	168
І.Мартинчук СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В 1993-2004 РР. В КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ	171
Б.Сипко ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СЕРЕДОВИЩІ ІМАМІВ ФРАНЦІЇ НА ЗЛАМІ ХХ – ХХІ ст.	174
О.Мельничук НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА БАВАРІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	177
М.Урбан МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ ЯК ФАКТОР МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВЗАЄМИН ТА КОНФЛІКТІВ: КАЗУС ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ	180
О.Будько КРИЗА СУЧАСНИХ СТРАТЕГІЙ БЕЗПЕКИ: НОВІТНІ ПІДХОДИ У МИРОТВОРЧОСТІ	184
О.Полюхович «ТЯГАР БІЛОЇ ЛЮДИНИ» В ХХІ СТ.: МАЗОХІЗМ ЧИ СПОКУТУВАННЯ ВИНИ?!	188
В.Дубей, В.Маліченко МІЖНАРОДНІ АВТОМОБІЛЬНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВИКЛИКИ ЧАСУ ТА ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА НИХ	190

В.Космина РЕЦЕПЦІЇ ЧУЖИХ КУЛЬТУРНИХ НАДБАНЬ У КОНТАКТАХ МІЖ ЦИВІЛІЗАЦІЯМИ (СИСТЕМНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	193
В.Бутинський РЕЛІГІЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН	198
Т.Шамсутдинова-Лебедюк БАГАТОЖЕНСТВО ТА ІСЛАМ	199

РОЗДІЛ 3 ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

М.Федоришин ФЕНОМЕН ЛІТОПИСНОЇ ПЕРЕСОПНИЦІ В КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ	202
І.Кирилюк ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ДОРОГОБУЖА	206
Л.Бородинська ЦЕРКВА ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ У М. КОСТОПОЛІ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ	207
М.Василишин ДОКУМЕНТИ ПАЛАЦУ ГРАФІВ ПОТОЦЬКИХ У КРИСТИНОПОЛІ-ЧЕРВОНОГРАДІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН	211
Ю.Войчун ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЧЕСЬКОГО ПОСЕЛЕННЯ НА ВОЛИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.	212
І.Мілясевич ЖУРНАЛ «ВОЛЫНСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ ВЕДОМОСТИ» (КРЕМЕНЕЦЬКИЙ ПЕРІОД): НЕВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ	215
П.Мачелюк ДЕТЕРМІНАНТИ ЧЕСЬКОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ВОЛИНІ	218
Г.Рачковський РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ РІВНЕНСЬКОГО ПОВІТУ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	220
К.Яремко КИЇВСЬКЕ ОХОРОННЕ ВІДДІЛЕННЯ В 1903-1905 РОКАХ (ЗА МЕМУАРАМИ ОЛЕКСАНДРА СПРИДОВИЧА)	222
Н.Кінд-Войтюк МУЗЕЙНА ПОЛІТИКА ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ У М. ЛУЦЬКУ У 1920-Х-1930-Х РОКАХ	225
В.Доброчинська РІВНЕНСЬКА УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ – ОСЕРЕДОК ПЛАСТОВОГО РУХУ НА ВОЛИНІ (1923–1930 РР.)	228
А.Сорокун ПОЛЬСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ВОЛИНІ У ВИСВІТЛЕННІ ПЕРІОДИЧНОГО ЖУРНАЛУ «УКРАЇНСЬКА НИВА» 1926-1936 РР.	231
А.Жив'юк «КУРКУЛЬ» ТА «ІНДУСИ» ПРОТИ КОЛГОСПІВ: ЗАВЕРШЕННЯ СУЦІЛЬНОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ НА РІВНЕНЩИНІ	234
Н.Мащенко ШКОЛИ ДЛЯ МОЛОДІ НА РОВЕНЩИНІ В ПОВОСННИЙ ЧАС	238
Л.Шугаєва РЕЛІГІЄЗНАВЧО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНА ІУРОДСТВА У СХІДНІЙ І ЗАХІДНІЙ ХРИСТІЯНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ	241
І.Булига ВІРУЮЧИЙ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ВОЛИНСЬКОГО РЕГІОНУ (40–80-ТІ РР. ХХ СТ.)	243
В.Закревський КРАЄЗНАВЧІ СТЕЖИНИ І. Г. ПАЩУКА (1938–2013) – ДОСЛІДНИКА РІВНЕНЩИНИ	245
В.Сивак НАРОДНІ МЕБЛІ У СЕЛЯНСЬКОМУ ЖИТЛІ СЕРЕДНЬОГО ПОЛІССЯ КІН. ХІХ – СЕРЕДИНИ ХХ СТ.: ПОЛИЦЯ, МИСНИК	247
А.Зюбровський ПІКНА ДІЖА У НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ ПОВСЯКДЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ: ОСОБЛИВОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ	252

РОЗДІЛ 4 ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

<i>А.Пословська</i> ІСТОРІЯ ВОЛИНИ РИМСЬКОГО ЧАСУ ЗА АРХЕОЛОГІЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ (АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ)	258
<i>А.Малов</i> ПОЛК ВОЕВОДЫ ГРИГОРИЯ ЛЕОНТЬЕВИЧА ВАЛУЕВА НА НЕВЕЛЕ В 122 (1613/14) ГОДУ: СПИСОК И ВЕРСТАНИЕ	260
<i>Д.Вацук</i> ЛИТОВСЬКА ДОБА НА ПОДІЛЛІ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ЮХИМА СПІНСЬКОГО	268
<i>І.Гілевич</i> З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ЖИТЛОВО-ГОСПОДАРСЬКОГО БУДІВНИЦТВА ВОЛИНЯН УПРОДОВЖ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.	269
<i>Р.Тарнавський</i> ГОЩАНЩИНА 1930–1940-х РОКІВ У СПОГАДАХ ПРОФЕСОРА СТЕПАНА АРСЕНТІЙОВИЧА МАКАРЧУКА	273
<i>І.Петрович</i> ІСТОРІЯ МІСТА ВОЛОДИМИРА У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ	276
<i>С.Грипич, Г.Семенюк</i> ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ РІДКІСНИХ І ЦІННИХ ВИДАНЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ	278
<i>Ю.Бойко, О.Березовська, І.Шарабанова</i> СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН НАН УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ	282
<i>С.Старовойт</i> НОВІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ НАУКИ: АРХІВ АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ А.О.ЛЕБЕДЄВА У ФОНДАХ ІНСТИТУТУ АРХІВОЗНАВСТВА НБУВ	287
<i>І.Хромова</i> ІКОНОГРАФІЯ У НУМІЗМАТИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ	289
<i>В.Божанов</i> ИСТОРИЯ: НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ МЕТОДОЛОГИИ	291

РОЗДІЛ 5 РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

<i>Л.Шугасва</i> ПОСІБНИК, ЯКИЙ СЛУГУВАТИМЕ ЛЮДЯМ Сторінками історії: Рівненський державний гуманітарний університет у книгах та періодичних виданнях : наук.-допом. бібліогр. посіб. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Наук. б-ка : уклад.: С. Н. Грипич, Л. М. Буравкова, Л. В. Ковальчук, Л. С. Кушка. – Рівне : РДГУ, 2015. – 490 с.	294
<i>Л.Галуха</i> ВИКОРИСТАННЯ РОСІЄЮ УКРАЇНСЬКОГО КОНФЕСІЙНОГО ПИТАННЯ У ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИНАХ З РІЧЧЮ ПОСПОЛИТОЮ (Рец.: Шеретюк В. Українське дисидентське питання в політичних відносинах Росії і Речі Посполитої (кінець XVII–XVIII ст.) / Валерій Шеретюк. – Рівне : О. Зень [вид.], 2015. – 223 с. : іл.)	295
<i>Л.Галуха, Л.Бородинська</i> РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ЕМІГРАНТІВ У ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ УКРАЇНЦІВ МІЖВОСННОЇ ПОЛЬЩІ (Рец.: Давидюк Р. П. З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоснної Волині. Монографічне видання / Р.П.Давидюк. – Рівне : ПП ДМ, 2014. – 174 с.)	296
<i>Л.Галуха</i> ЄВАНГЕЛЬСЬКІ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ У М. КОСТОПОЛІ (Рец.: Бородинська Ліна. З думкою про майбутнє. Історія церкви євангельських християн-баптистів у м. Костополі (з нагоди 90-річчя) / Ліна Бородинська. – Рівне: Дятлик М., 2015. – 62 с.; іл.	297
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	298
ЗМІСТ	301

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Випуск 26

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Вікторія Кравчук, Владислав Самсонюк**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 1.12.2015 р. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Наклад 300. Обліково-видавничих аркушів 31,7.

Видавець О. Зень вул. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022
0-362-24-45-09; 068-0250674
olegzen@ukr.net

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
вул. Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 26. – Рівне : О. Зень, 2015. – 305 с.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015